

HORVÁTH SAROLTA NOÉMI*

NAGYVÁROSI RÉGIÓK FEJLESZTÉSÉNEK TENDENCIÁI A VISEGRÁDI ORSZÁGOKBAN

DEVELOPMENT TENDENCIES OF METROPOLITAN REGIONS IN THE VISEGRAD COUNTRIES

ABSTRACT

Visegrad Cooperation is a regional organization of Czech Republic, Poland, Hungary and Slovakia. The strategic issues concerning the future of Cohesion Policy as well as the specific questions of the implementation of Structural Fund and Cohesion Fund appear more and more frequently on the political agenda of European Union, hereby in the frame of Visegrad Cooperation, too. The change of direction happening in the cohesion policy of European Union increasingly emphasises the importance of interregional and trans-regional collaboration. The base of the general competitiveness in the countries is that territorial structure should be better balanced and more efficient. The strengthening of territorial cohesion equally means the improvement of regional competitiveness, expansion of employment as well as the territorial closing up and the reduction of regional differences. The goal of the creation of development poles to determine metropolises become such centres what can enhance the international competitiveness of themselves and their wider areas.

1. Bevezetés

A Visegrádi Együttműködés (más néven Visegrádi Országok, Visegrádi Négyek vagy V4-ek) Csehország, Lengyelország, Magyarország és Szlovákia regionális szervezete. Az együttműködés célja a fenti közép-európai országok gazdasági, diplomáciai és politikai érdekeinek közös képviselése, esetleges lépéseinek összehangolása. Az utóbbi időben az Európai Unió kohéziós politikájának megfelelően egyre fontosabbá válnak a regionális gazdasági együttműködések. Az Európai Unió politikai agendája is alátámasztja, hogy a többszintű kormányzás és a területi összetartó erő kérdésköre kiemelt prioritások. A kohéziós politika jövőjével kapcsolatos stratégiai kérdések, illetve a Strukturális Alapok és a Kohéziós Alap végrehajtásának specifikus kérdései egyre gyakrabban szerepelnek az Európai Unió politikai napirendjén, ennek okán a Visegrádi Együttműködés keretében is. Napjainkban a városi vonzáskörzetek újraalakulva kezdik szervezni a térség életét. Kiemelkedő a fővárosok szerepe. Bécs, Pozsony és Budapest vonzáskörzetei osztoznak a térségen, s ma már a határokat átlépve erejűnek, gazdasági súlyuknak megfelelően érvényesítik vonzerejüket a szomszédos országok területein is.¹

2. Európa kohéziós politikájának és városfejlődésének alakulása

Európa városaiban él és dolgozik népességének háromnegyede, és a városok állítják elő Európa bruttó hazai termékének mintegy 85%-át.² A fővárosi régiók különleges jellegét a nagyvárosi régiók vizsgálata felől közelíthetjük meg, az általános fogalmaktól haladunk az

* Horváth Sarolta Noémi PhD-hallgató, Szegedi Tudományegyetem Gazdaságtudományi Kar.

egyre különlegesebb fogalmak irányába. Ily módon érzékeltetjük, hogy a gazdasági szerkezetváltás – a szállítási és infokommunikációs technológia ugrásszerű elterjedése stb. – mi módon alakította át a legfejlettebb nagyvárosi régiókat. A fővárosi régiók esetében ehhez további igazgatási irányítási tevékenységek párosultak, amelyek nemzetek feletti, nemzeti, regionális és települési feladataik ellátásához kapcsolódtak.

A 2013 utáni költségvetési periódusra vonatkozó kohéziós politikáról szóló vita gyakorlatilag 2007 májusa óta folyamatosan zajlik. Az Európai Bizottság részéről az első irat, mely már ténylegesen a jövő politikájának kereteiről szolt, 2009 áprilisában jelent meg, Danuta Hübner biztos Orientációs Papírja formájában. Ezt követően 2009 májusában megjelent a Barca-jelentés, mely egy független szakértő jelentése a DG REGIO felkérésére a kohéziós politika jövőjének lehetséges irányairól. A jelentés kijelöli az európai kohéziós politika alapelveit, és ajánlásokat fogalmaz meg egy tíz pillérré épülő átfogó reformra. A jelentés fontosságát az adja, hogy nyilvánvalóan befolyásolja, orientálja a 2013 utáni kohéziós politikáról szóló vitát.

3. Magyarország és a budapesti városrégió fejlesztése

Az Új Magyarország Fejlesztési Terv az Országos Területfejlesztési Koncepció alapján a 2007-2013 közötti időszakra a területfejlesztés céljait az alábbiak szerint határozza meg. Az ország általános versenyképességének alapja, hogy a területi szerkezet kiegyenlítettebb és hatékonyabb legyen. A társadalmi és gazdasági összetartó erő a régiók hatékonyságának és versenyképességének növelésével, egyben a foglalkoztatás bővítésével érhető el. A területi kohézió erősítése tehát egyaránt jelenti a területi versenyképesség javítását, a foglalkoztatás bővítését és a területi felzárkózást, a regionális különbségek csökkentését.³

A kiegyensúlyozott területi fejlődést a következők szolgálják:

- regionális központok megerősítése, az innovációs gazdaságfejlesztési prioritást is szolgáló fejlesztési pólusok kiemelt fejlesztése, együttműködő és versenyképes város-hálózat kialakítása;
- az emberi erőforrások fejlesztése;
- megújuló vidék: a rurális térségek területileg integrált, fenntartható fejlesztése;
- az elmaradott térségek többsikű felzárkóztatása;
- a Balaton, a Duna és a Tisza vidékének fenntartható fejlesztése, turizmusfejlesztés.

Az ezredforduló óta az egy főre jutó bruttó hazai termék terén meglévő regionális különbségek nőttek. A három legnagyobb gazdasági teljesítményt nyújtó régió (Közép-Magyarország, Nyugat- és Közép-Dunántúl) fokozatosan növelte előnyét a szegényebb régiókkal szemben. Ezen belül Közép-Magyarország – a főváros több mint 4 millió Ft-os értékének köszönhetően – magasan vezet. Ebben a régióban a legalacsonyabb a munkanélküliségi ráta is. 2006 és 2009 között Budapest és a Közép-Magyarország kivételével az országban mindenütt csökkent a népességszám.⁴

A hazai fejlesztéspolitika középpontjában – egyik kiemelt célkitűzésként, s az Európai Unió lisszaboni célkitűzéseivel összhangban – a gazdasági versenyképesség erősítése áll. E cél megvalósításában jelent tényleges lépéseket az öt vidéki nagyvárosban (Debrecen, Győr, Miskolc, Pécs és Szeged), Budapesten és a Közép-Dunántúli Régióban – a Székesfehérvár–Veszprém tengelyhez kapcsolódva – kialakítandó – az európai kutatási és gazdasági térbe is jó eséllyel integrálható - fejlesztési pólus.

A fejlesztési (versenyképességi, növekedési) pólus egy körülhatárolt földrajzi területen, egy innovatív jellegű közös projekt köré csoportosuló azon vállalatok, köz- és magán képzési- és

kutatóközpontok összességét jelenti, amelyek hatástöbblet elérése érdekében partnerségi kapcsolatban való részvételre kötelezik el magukat. A partnerség egy technikai-tudományos terület és az ahhoz kapcsolódó piac mentén szerveződik. A partnerség révén érhető el a pólusnak az a kritikus tömege, ami a versenyképesség és a nemzetközi láthatóság eléréséhez szükséges.

A fejlesztési pólusok kialakításának célja, hogy meghatározott nagyvárosok olyan központokká váljanak, amelyek tartósan képesek erősíteni önmaguk és tágabb térségük (nemzetközi) versenyképességét. A fejlesztési pólusok harmonikus, egymással együttműködő (város) hálózatok központjaiként egy policentrikus településrendszer elemeiként az ország egészének versenyképességét növelik. A pólusokhoz kapcsolódó fejlesztéseknek alapvetően négy működési szintje különböztethető meg, amelyek közül az innovációs és gazdaságfejlesztő tevékenységek kapnak kiemelt szerepet. Az elgondolás összecseng az EU kutatásfejlesztési keretprogramjában bevezetett eszközökkel és fogalmakkal is, amelyek egyrészt fontos társadalmi-gazdasági célokat szolgálnak, másrészt Európa gazdasági versenyképességét erősítik. Ezen új eszközök mindenekelőtt a hálózatépítést, illetve az ismeretek kritikus tömegének összegyűjtését segítik, integrálva az innovációs lánc valamennyi elemét. A fejlesztési pólusok ugyanilyen szerepet tölthetnek be, biztosítva az egymással összefüggő fejlesztések összhangját, s ezzel a források összevont és hatékony felhasználását.

A Budapest Innopolisz Program kifejezetten gazdaságfejlesztési program, amely a tudásgazdaság erősítésére összpontosít, azaz olyan gazdaság megteremtésére, melyben magas a jövedelmi színvonal, gyorsabban növekszik a termelékenység, és nagyobb részarányt tesznek ki a csúcstechnológiai ágazatok. A Program a helyi, innovatív vállalatok és szakmai szervezetek, kutató-fejlesztő bázisok és oktatási-képzési intézmények alkotó együttműködését ösztönzi egy olyan modellben, amely világméretűen is piacképes termékek és szolgáltatások egész sora révén növeli a gazdaság hazai és nemzetközi versenyképességét. Legfőbb célja a tudásgazdaság szereplői közötti együttműködés ösztönzése, annak érdekében, hogy minél több innovatív terméket hozzanak létre.⁵

A fejlesztési pólus akkor tudja gazdaságdinamizáló hatását kifejteni, ha szektorok szerinti gócpontja minél több más terület számára nyújt kapcsolódási lehetőséget. A Budapest Innopolisz Program közvetlen fejlesztési térsége a Budapesti agglomeráció, mely a jövőben kapu lehet a külföldi innovációk fogadásában és híd a hazai központok felé történő továbbításában, azaz az ország fejlődésére is kihatással lesz, azáltal, hogy a regionális tudásközpontok kapcsolatban állnak egymással, együttműködésre törekcszenek. A Nemzeti Stratégiai Jelentés (2009) modellszámításai szerint az ÚMFT támogatásai Budapest GDP-jét 2015-re mintegy 5,54–6,86%-kal, a foglalkoztatást 3,25–4,06%-kal növelheti.

4. Lengyelország és a krakkói nagyvárosi régió fejlődési tendenciái

Lengyelországban, hasonlóan Magyarországhoz, a régiók közötti különbség az egy főre jutó bruttó hazai termék előállítás tekintetében növekszik. Ezeknek a különbségeknek alapvetően a helyi növekedési pólusok gyors fejlődése az oka, amely leginkább a nagyvárosi agglomerációkat jelenti. Az infrastruktúra alacsony színvonala és a periférikus jelleg erősödése – amely annak a következménye, hogy egyes országok közlekedési rendszere gyorsabban fejlődik – az alábbi versenyhátrányokat okozza:

- Lengyelország sok lehetséges külföldi befektetőt elveszít, amelyek lengyel munkatőket foglalkoztatnának,
- csökken az ország az áruknak és nyersanyagoknak az EU főbb gazdasági központjai és Oroszország, Ukrajna, valamint egyéb kelet-európai térségek között megvalósuló tranzit szerepe,

- elveszíti a gazdaság modernizációs folyamatának felgyorsulási lehetőségét, így a tucatsányi policentrikus városi térség nincs kihasználva.⁶ Lengyel és Rechnitzer (2004) is a policentrikus városok mellett érvel kifejtve, hogy mivel a monocentrikus városmodell túlzottan leegyszerűsített feltételekből indul ki, azoknak egy része nem teljesül a valóságban.⁷

Lengyelország tíz nagyvárosa körül egy-egy nagyvárosi régió látszik kirajzolódni. A krakkói nagyvárosi régió fejlesztési terveit a regionális önkormányzati hatóságok szövetségei készítik el. A nagyvárosi régiókra nincs külön tervezési és szabályozási gyakorlat. A tervezés során a szövetségek feladatai az alábbiak:

- fejlesztési stratégiát alkotnak,
- Krakkó központra beruházási programokat készítenek elő,
- támogatják az állami projekteket,
- támogatják a helyi önkormányzatokat, hogy csökkentsék a fejlesztési aránytalanságokat,
- közvetítenek a helyi menedzsment nézeteltérések esetében,
- konzultálnak az övezetek kialakításával kapcsolatos döntésekben, nyomon követik a térbeli, társadalmi és gazdasági változásokat.

A Krakkó központtal rendelkező Felső-Sziléziai Klaszter tizenöt olyan várost foglal magába, amelyek lakosainak száma meghaladja a százezret. Az egy főre jutó bruttó hazai termék 3300 és 7100 Euró között változik, Krakkóban a legmagasabb. A nagyvárosi régió két repülőterének forgalma az elmúlt években összességében több mint kétszeresére növekedett. A foglalkoztatottak a városrégióban három övezetben helyezkednek el. Az első körzetben kevesebb, mint 1%, a másodikban közel 33% és a harmadikban 66% vállalt munkát.⁸

A krakkói nagyvárosi régió lehatárolása az alábbi ismérvek alapján történik:

- az ingázó lakosok aránya,
- szuburbanizációs folyamatok megjelenése,
- középiskolák jelenléte,
- piaci szolgáltatások jelenléte (kereskedelem, pénzügy, bankok),
- közszolgáltatások jelenléte (kultúra, egészségügy, sport).

A Regionális Térségi Terv a nagyvárosi régióban három övezetet különböztet meg:

- központi nagyvárosi terület,
- külvárosi térség,
- ingázó övezet.

A területfejlesztés jövőbeni irányai Krakkó külvárosi térségében a társadalmi és gazdasági tevékenységek meglévő központjainak növelése, valamint a külvárosnak, mint a nagyvárosi régióközpont háttérterületének kiterjesztése. A nagyvárosi szerepek erősítése során mind a regionális, mind a helyi hatóságok figyelembe veszik a tőkebefektetési prioritásokat. Krakkó, mint a nagyvárosi régió magja igazgatási központ, olyan hely, ahol a hagyományokat a korszerűséggel ötvözik, a világörökség részét képező egyedülálló város, oktatási, tudományos és kutatási központ, számottevő gazdasági potenciállal rendelkező fejlődő nagyváros. A nagyváros legjelentősebb közelmúltbeli beruházásai: Krakkói Kommunikációs Központ, sajátos gazdasági övezetek, Jagelló Egyetem kampusza, Operaház, Kongresszusi Központ.⁹

A Krakkó központú Malopolska Régió kulturális és turisztikai tevékenysége az alábbi adatokkal jellemezhető. Évente mintegy 5,2 millió belföldi és 1 millió körüli külföldi turista keresi fel a régiót, amelyet mintegy 75 ezer fős szálláshely-kapacitás szolgál ki. A külföldi turisták 15%-a német, 10%-a amerikai, 9–9%-a angol és francia, 8%-a olasz. Összesen 20 színház, 80 művészeti galéria és 100 múzeum, illetve csak Krakkóban több mint 1000 étterem és klubhelyiség található.¹⁰

5. Csehország és a prágai nagyvárosi régió fejlődési tendenciái

Csehország nemzeti fejlesztési tervének stratégiai célkitűzése az egy főre jutó GDP-nek az uniós átlag 75 százalékához közelítése, a regionális egyenlőtlenségek elmélyülésének elkerülése és a környezet állapotának számottevő javítása mellett. A regionális iratok alapján felállították a prioritások rangsorát is. Az első három helyen – rámutatva a társadalom anyagi szükségletei gyors kielégítésének szükségességére – a vállalkozások, az infrastruktúra és a mezőgazdaság területe végzett. A program szerint az emberi erőforrások fejlesztése áll a negyedik helyen, az ezzel kapcsolatos célok megvalósítása pusztán lehetséges eszköznek tekinthető a fontosabb prioritások eléréséhez –, és ötödik helyen szerepel a környezetvédelem. A terv hangsúlyozza azonban, hogy a környezetvédelem és a fenntartható fejlődés szempontjait a többi célkitűzés teljesítése során is tiszteletben kell tartani.¹¹

A Közép-Európai térség másik jelentős nagyvárosa, Prága szintén olyan projekteken dolgozik, amelyek lehetővé teszik, hogy a város a növekvő gazdaságával egy sikeres, versenyképes, tiszteletreméltó, az ott élőknek jó életfeltételeket biztosító, minél több turistát vonzó, kedvező üzleti környezetet biztosító hely legyen. Ennek érdekében az alábbi fejlesztésekre fókuszál:

- Prága, mint fontos közép-európai város, és egyben Csehország fővárosa, politikai, kereskedelmi, turisztikai, kulturális és társadalmi központként is ambíciózusként és előremutatóként elismert.
- Hasznosítani és továbbfejleszteni Prága adottságait, amely létre kell, hogy hozzon egy versenyképes gazdaságot, ez pedig cserébe hasznot hajt az ott élő embereknek és az egész országnak.
- Prágát úgy népszerűsíteni, mint az a hely, ahol a turisztikai ágazat és a szolgáltatások fejlesztése és színvonalának javítása folyamatos.
- Mindent megtenni annak érdekében, hogy elérjenek egy érzékeny gazdaságfejlesztési programot, ahol megőrzik és fenntartják Prága egyediségét, és olyan széleskörű tevékenységeket kínálnak az egész városra, amely figyelembe veszi az egyedi igényeket és lehetőségeket.
- Biztosítani a nyílt piachoz szükséges alapokat a cseh és külföldi befektetők, illetve dolgozók számára, és Prágát olyan helyként bemutatni, amely megfelelő célpont megbízható üzleti vállalkozások és nemzetközi intézmények számára.

A European Cities Monitor¹² által 2010-ben készített felmérésben harminchat európai város közül Prága a 21. abban a tekintetben, hogy hová a leginkább érdemes vállalkozást telepíteni. Ezzel a közép-európai városok között a legjobb helyet foglalja el (Bécs a 22., Varsó a 24., Budapest a 30., Pozsony a 32.) Az 1999-es felméréshez képest Bécs 1, míg Varsó 2 helyezést lépett előre, míg Budapest 5 helyezést esett vissza. Az 1999-es felmérésben még csak 30 város szerepelt, Pozsony még akkor nem volt rajta a listán. Prága a stratégiai tervében a városnak a kedvező fekvését, kulturális hagyományait, jól képzett lakosait, de mindenekelőtt a szépségét és a rendkívüli légkörét hangsúlyozzák.

A gazdasági tevékenységek többsége a főbb kommunikációs eszközöknél összpontosul – vasútvonal intercity vonalakkal és úthálózattal körülvéve. Ilyen kiterjedt fejlődésnek óriási hatása van a városképre és a város működésére, a város teljes szerkezetére, gazdaságára, a város gyarapodására, és nem csupán Prágának önmagának, hanem a szomszédjainak a húzóerejére is. Prága állítja elő az ország bruttó hazai termékének több mint húsz százalékát és a külföldi tőkének körülbelül az egyötödét vonzza a fővárosba. Prága hatóságai szintén meghatározóak abban, hogy a verseny növekedési rátája tovább javuljon a jövőben a piacokon belül, például megfelelő városi ingatlanokba való befektetéssel. Különös figyelmet kell fordítani a feldolgozóipar lehetőségeire, amely új és modernebb technológiát hoz magával.

Prága gazdasági fejlődésének egyik egyértelmű jele a tercier szektor hosszú távú fejlődése, majd a feldolgozóipar visszaesése. A befektetők nagy érdeklődést mutatnak Prága szálláshely-kapacitása iránt, számos új szálló gyorsan felépül, hogy kiegészítse az rendelkezésre álló szálláshelyeket. A turizmusból származó jövedelem körülbelül felét teszi ki a turizmusból származó árbevételnek Csehországban, de a Prága számára képződő hasznokra ez nem vonatkozik. Az átlagos munkanélküliségi ráta 4% körül mozog, több mint húsz ezer személyt tartanak nyilván munkanélküliként. A rendelkezésre álló munkalehetőségek esedékes csökkenése nyilvánvaló a munkaerő piacon lévő alapvető versenyben, és az egyének szükségszerű kezdeményező készségét ösztönzik, hogy ezzel segítsenek önmagukon.¹³

Prága fejlődését a jelenben és a jövőben is a város saját költségvetése, és bizonyos mértékben a nemzeti költségvetés befolyásolja. Az állam részvétele a fejlesztési folyamatban nem arányos azzal, hogy a legtöbb állami intézmény és adminisztratív irányító központ a fővárosban található. A helyi önkormányzatok regionális költségvetéseit országosan nézve Prágában a legmagasabb a jövedelem az abszolút számokat és az egy főre jutó értékeket tekintve egyaránt.

6. Szlovákia és a pozsonyi nagyvárosi régió fejlődésének tendenciái

Szlovákiában a NFT stratégiai célja a tartósan fenntartható fejlődés követelményeinek szem előtt tartásával az olyan mértékű GDP-növekedés biztosítása volt, amelynek nyomán a Szlovák Köztársaság 2006-ra eléri, illetve túllépi az uniós tagállamok átlagos, egy főre eső GDP-jének 54%-át. Ebben a vonatkozásban tehát szerényebbek voltak a célkitűzések, mint Csehországban, Pozsony régió egy főre eső vásárlóerő-paritáson számított GDP-je azonban meghaladja az uniós átlag 75%-át.

A szlovák–magyar határ hosszának csaknem 95%–a le van fedve eurorégiókkal (néhány határszakasz többszörösen), kivételt csupán a főváros környéke képez, míg a legmélyrehatóbb határon átnyúló együttműködések a Párkány–Kassa tengelyt jellemzik. A Párkány–Kassa határszakaszon található euroregionális együttműködésekre jellemző átlagon felüli tevékenység az érintett régió gazdasági elmaradottságának és a nagy természeti korlátok hiányának a következménye (a Párkány–Pozsony határszakaszon a Duna folyó elválasztó szerepe jelentős, melyet fokoz a határátkelési lehetőségek – hidak hiánya).

A gazdasági és szociális fejlesztési programban a magyar–szlovák határ menti együttműködés, mint lehetőség/eszköz a regionális fejlesztésre, kézzelfoghatóan nincs megemlítve. A programdokumentum azonban a városrégió 15 prioritása közé sorolta a nemzetközi és a határon átnyúló együttműködések, mely prioritás két intézkedésre van bontva: határon átnyúló partnerség-építés a szomszédos országokkal, valamint feltételek megteremtése pozsonyi székhellyel működő nemzetközi intézmények létrehozására.¹⁴

A 2007-ben, a Pozsonyi régióra elfogadott regionális operatív program a Regionális

Versenyképesség és Foglalkoztatási cél kereteibe tartozik és nagyjából 102 millió Eurós költségvetést jelent. Az Európai Regionális Fejlesztési Alapon (ERDF) keresztüli közösségi beruházások körülbelül 87 millió Eurót tesznek ki, amely 0,8%-a a Szlovákiának a 2007–2013 között a kohéziós politika keretei között szánt teljes beruházási összegnek. A Pozsonyi régió operatív programjának általános célkitűzése az volt, hogy a tudásgazdaság fejlesztésén keresztül erősítse a régió versenyképességét, miközben növeli a régió vonzerejét és javítja az életminőséget.

A program válasz a régió kis- és középvállalkozásainak az innovációs kapacitásra vonatkozó növekvő igényére, miközben fejleszti a régió információs társadalmát, hogy biztosítsa a hosszú távú gazdasági növekedést és versenyképességet. Ugyanakkor arra fókuszál, hogy a saját lakosai valamint a turisták számára is növelje a vonzerőt azáltal, hogy támogatja a települések, valamint a regionális és városi tömegközlekedés megújulását. Néhány intézkedés szintén hozzájárul az energia hatékonyság és a megújuló energiaforrások ösztökéléséhez. Az operatív program biztosítja Pozsony három városi térségének újjáépítését, amely az integrált városfejlesztési stratégia keretei között szintén hozzájárul az épületek energetikai hatékonyságának javulásához.

Az első számú prioritás, az infrastruktúra fejlesztése, amelyre a költségvetésnek mintegy 52,8%-át fordítják. Ennek részeként ötven növekedési pólus megújítását végzik, azok fizikai környezet állapotának javításával, megőrzik és megújítják a természeti örökséget, a turizmus fejlesztése érdekében támogatják a kerékpárutak, valamint a regionális és városi tömegközlekedés fejlesztését.

A második prioritás, amelyre a források 43,2%-át fordítják a tudásgazdaság fejlesztése. Különböző projektek támogatják a tudásgazdaságot, amely a kis- és középvállalkozásoknak átadott innovációra és technológiai transzferre (magába foglalva a környezetbarát termékeket és technológiai folyamatokat), a régió fejlesztésére és az információs társadalomra fókuszál. Ezek az intézkedések, ezáltal új munkahelyeket teremtenek.¹⁵

7. Az Európa 2020 program prioritásai és megvalósítása

Az Európa 2020 stratégiában az európai intézmények – a Tanács, az Európai Bizottság, az Európai Parlament és a Régiók Bizottsága – a 2020-ig szóló területfejlesztési menetrend kapcsán egyre nagyobb figyelmet fordítanak a nagyvárosok fejlődésére. Egy nagyvárosi terület nem csupán egy nagyméretű várost jelent. Ez a kifejezés olyan nagyvárost vagy többközpontú város csoportot jelent – a környező kisebb településekkel és vidéki területekkel együtt –, amelynek legalább 500 000 (vagy akár sokkal több) lakosa van. A nagyvárosi területek olyan rendeltetésű régiók, amelyek jelentős gazdasági területet és munkaerőpiacot alkotnak. Általában nem esnek egybe a hagyományos közigazgatási egységekkel (például tartományokkal vagy körzetekkel). A nagyvárosi területek a transzeurópai közlekedési hálózat fontos csomópontjai, miközben maguk is összetett közlekedési hálózatokat alkotnak.

Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság (2011) támogatja egy kreatív megközelítés kialakítását a 21. századi városmegújulás, a jól alkalmazkodó és versenyképes nagyvárosi területek tekintetében. A gazdasági, társadalmi, környezeti és területi tendenciák, valamint a nem túlságosan kecsegtető gazdasági kilátások miatt sürgető szükség van arra, hogy az EU-nak legyen egy koherens városfejlesztési menetrendje, amely szorosan kapcsolódik az Európa 2020 stratégiához.¹⁶

Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság azt javasolja, hogy az Európai Bizottság meglévő városfejlesztési szolgálatközi csoportja mellett hozzanak létre egy magas szintű csoportot vagy munkacsoportot is, amely a nagyvárosok fejlesztésével foglalkozik. Ennek

a munkacsoportnak interdiszciplináris jellegűnek kellene lennie, magában foglalva a tagállamok, a nagyvárosi területek, az állami és magán szereplők, valamint a civil társadalom képviselőit. Javaslatuk szerint biztosítani kellene a gyakorlati szakemberek és a kutatás közötti strukturális cserét, például a European Metropolitan Network Institute (Európai Nagyvárosi Hálózat Intézete), az Urban Europe (Városi Európa) közös programalkotási kezdeményezés és a METREX keretében.

A munkacsoport céljával azt kellene kitűzni, hogy dolgozza ki az országhatárokon túllépő, nagyvárosi Európa hosszú távú jövőképét. A jelenlegi elaprózott megközelítéseket átfogó elképzeléssel kell felváltani egy 2050-ig szóló koherens és hatékony európai városfejlesztési menetrend formájában, amelynek az intelligens, fenntartható és inkluzív növekedést célzó, holisztikus Európa 2020 programra kell összpontosítania. Úgy gondolják, hogy a menetrendet a jelenlegi (és a jövőbeli) trendek alapos elemzésével kell alátámasztani, felhasználva a EUROSTAT statisztikáit és adatait, valamint az ESPON kutatásait és más jól meghatározott forrásokat.

Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság szerint a Lisszaboni Szerződés és az Európa 2020 stratégia az irányítás terén ugyancsak változtatást kíván. Megítélésük szerint a többszintű kormányzást most komolyan kell venni, nem maradhat csupán elméleti megfontolás. A nagyvárosi területeket a regionális fejlődés fontos tényezőiként kell elismerni. Az Európai Bizottságon belül a városokkal és a nagyvárosokkal kapcsolatos ügyeket jobban össze kell hangolni, és ennek megfelelően kell bemutatni. A nagyvárosi területekre vonatkozó politika valójában az európai, a nemzeti (hiszen Európa és az államok legfontosabb területeit érinti), a regionális és a helyi politikák egyik összetevője. A nagyvárosi területek hatásainak szerepet kell vállalniuk e szempontok összességének elrendezésében.

Az EGSZB néhány korábbi véleményében – a 21. század városi újjászületésének előmozdításáról folyó nemzetközi politikai és tudományos vita kapcsán meggyőző érveket sorakoztatott fel. A nagyvárosi dimenzióról szóló vita meghatározó elemei a következők:

- a nagyvárosi területek és városi régiók irányába történő paradigmaváltás, mint a globalizáció következménye, melyet nemzetközi hálózatépítés és értékláncok jellemeznek, illetve a nemzeti határok összemosódása;
- az ipari alapú régiók átalakulása és szerkezetváltása az újonnan specializálódott gyár- ipar és szolgáltatások irányába, és ennek hatása a gazdasági medencékre és a nagyvárosi területekre;
- a városok klaszterek alapjaként való specializálódása, ami vonzó a beruházások számára;
- egyetemek, kutatóközpontok, szakképzett munkaerő, regionálisan fejlett ipari értékláncok és fejlett szolgáltatások közelsége;
- nemzetközi összekapcsoltság az intelligens belső mobilitással és közlekedési rendszerekkel párhuzamosan;
- zöld város: éghajlatváltozás, alacsony energiafogyasztási és környezetvédelmi követelmények, melyek hatékonyabb és célzottabb helyi és regionális gazdálkodást és állami-magán partnerségeket tesznek szükségessé;
- széles körű igény a sűrű városok előnyben részesítésére a városok terjeszkedése helyett;
- nagyobb kölcsönhatás a városi és vidéki területek között;
- szociális fenntarthatóság, demográfiai változás, a munka minősége a társadalom minden szintjén, melyet megfelelő oktatás és iskoláztatás támogat a régióban;
- a kulturális szakadékok áthidalásának sürgető szükségessége, pozitív lehetőségek megteremtésére helyezve a hangsúlyt a kisebbségek számára, ami jótékony hatású a társadalom egészére nézve, valamint;

- a lakhatás és az életminőség javításának szükségessége, különösen az elvándorlással való összefüggésben;
- a várostervezés művészetének hangsúlyozása, biztosítva a feltételeket a nagyvárosi területek egészének optimális fejlődéséhez, ami szükségesé teszi a várostervezők és építészek bevonását;
- garanciák a belső és külső biztonságra és védelemre;
- szabadidő.¹⁷

8. Következtetések

A tervezéseket megalapozó minden egyes helyzetelemzés során meg kell vizsgálni az érintett térség térszerkezetét. Ki kell mutatni, hogy egyes jelenségek szempontjából milyen területi különbségek jelentkeznek egy városrégiós térségben vagy országos szinten. A Visegrádi Országok nagyvárosi régiói eltérő méretűek, adottságúak, fejlettségűek, azoknak a nemzetgazdaságban betöltött szerepe is eltérő. A vizsgált régiók közül Prága mintegy 65%-át, Pozsony 38%-át, Budapest 34%-át Varsó viszont csak 13%-át állítja elő az országos GDP-nek. A közép-európai városrégiók mindegyike azonban a 2014 utáni fejlesztési prioritásokra összpontosít, amelyek az infrastruktúra, a közösségi közlekedés, és az energiahatékonyság fejlesztésére, valamint az innovatív tudásgazdaság, a foglalkoztatás bővítésének és a környezetvédelemnek a térnyerésére helyezik a fő hangsúlyt. A városszerkezetek átalakulásában jelentős szerepet játszik a közlekedési hálózatok fejlesztése és a szuburbanizáció. A nagyvárosi magterületek és a 45 percen belül autóval elérhető külvárosi övezetek fejlesztését egy egységként tekinthetjük a városok magvainak sorsa sokkal kevésbé az ipartól fognak függni, és sokkal inkább egyéb tényezőktől, mint szolgáltató központok kialakulásában vagy a turizmusban betöltött szerepek.

JEGYZETEK

1. Rechnitzer János (2008): A magyarországi Felső-Duna szakasz fejlesztési kérdései. 183. számú közlemény. MTA RKK NYUTI, Győr. 153. old.
2. EUROCITIES (2011): Report of Activities 2010 / 2011. Draft submitted to EUROCITIES Annual General Meeting, Genoa, 4th November, 2011. 36. old.
3. A Magyar Köztársaság Kormánya (2007): Új Magyarország Fejlesztési Terv – Foglalkoztatás és növekedés. Budapest, 188. old.
4. Nemzeti Stratégiai Jelentés a 1083/2006/EK 29. alapján – Magyarország. Benyújtva az Európai Bizottság számára, 2009. szeptember 30. 138. old.
5. Bartha Györgyi (2006): Budapesti Fejlesztési Pólus – Stratégiai Koncepció. MTA RKK Budapesti Osztály, Budapest, 84. old.
6. Poland National Strategic Reference Framework 2007–2013 – in Support of Growth and Jobs, Polish Ministry of Regional Development, Warsaw, 2006. 124. old.
7. Lengyel Imre – Rechnitzer János (2004): Regionális gazdaságtan. Dialóg-Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 391. old.
8. How to Do Business in Malopolska. The Business in Malopolska Centre. 2011. 60. old. www.businessinmalopolska.com Letöltve: 2012.05.21.
9. Institute of Urban Development (2006): Metropolitan Spatial Vision for Central Europe – Krakow Metropolitan Area. Krakow, 26. old.
10. Lásd 8. lábjegyzet.
11. UNEP (2006): Czech Republic: Integrated planning and assessment of national development plan – Capacity building for integrated assessment and planning for sustainable development, Ministry of the Environment of the Czech Republic, Prague. 50. old.

12. Rossall, Elaine–Gorman, Neil (2010): European Cities Monitor 2010. European Research Group, Cushman & Wakefield, London, 29. p.
13. Operational Programme Prague – Competitiveness 2007-2013. Prague City Hall EU Funds Department in co-operation with the City Development Authority. Prague, 2007. 170. old.
14. Operational Programme Bratislava – Regional Policy, European Union. Ministry of Construction and Regional Development, Bratislava. 2007. 3. old.
15. Uo.
16. Metropolitan Areas and City Regions in Europe 2020. European Economic and Social Committee. Brussels, 2011. 13. p.
17. Uo.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- A Magyar Köztársaság Kormánya (2007): Új Magyarország Fejlesztési Terv – Foglalkoztatás és növekedés. Budapest, 188. old.
- Bartha Györgyi (2006): Budapesti Fejlesztési Pólus – Stratégiai Koncepció. MTA RKK Budapesti Osztály, Budapest, 84. old.
- EUROCITIES (2011): Report of Activities 2010/2011. Draft submitted to EUROCITIES Annual General Meeting, Genoa, 4th November, 2011. 36. old.
- How to Do Business in Malopolska. The Business in Malopolska Centre. 2011. 60. old. www.businessinmalopolska.com Letöltve: 2012. 05. 21.
- Institute of Urban Development (2006): Metropolitan Spatial Vision for Central Europe – Krakow Metropolitan Area. Krakow, 26. old.
- Lengyel Imre–Rechnitzer János (2004): Regionális gazdaságtan. Dialóg-Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 391. old.
- Metropolitan Areas and City Regions in Europe 2020. European Economic and Social Committee. Brussels, 2011. 13. p.
- Nemzeti Stratégiai Jelentés a 1083/2006/EK 29. alapján – Magyarország. Benyújtva az Európai Bizottság számára, 2009. szeptember 30. 138. old.
- Operational Programme Bratislava – Regional Policy, European Union. Ministry of Construction and Regional Development, Bratislava. 2007. 3. old.
- Operational Programme Prague – Competitiveness 2007-2013. Prague City Hall EU Funds Department in co-operation with the City Development Authority. Prague, 2007. 170. old.
- Poland National Strategic Reference Framework 2007-2013 – in Support of Growth and Jobs, Polish Ministry of Regional Development, Warsaw, 2006. 124. old.
- Rechnitzer János (2008): A magyarországi Felső-Duna szakasz fejlesztési kérdései. 183. számú közlemény. MTA RKK NYUTI, Győr. 153. old.
- Rossall, Elaine–Gorman, Neil (2010): European Cities Monitor 2010. European Research Group, Cushman & Wakefield, London, 29. p.
- UNEP (2006): Czech Republic: Integrated planning and assessment of national development plan – Capacity building for integrated assessment and planning for sustainable development, Ministry of the Environment of the Czech Republic, Prague. 50. old.